

VII МІЖНАРОДНИЙ КОНГРЕС ЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ «ДІТИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ВІД РІВНИХ ПРАВ – ДО РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ»

Леся ПРОХОРЕНКО, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна; lesya-prohor@ukr.net; orcid.org/0000-0001-5037-0550; Researcher ID: O-8044-2016;

Наталія ЯРМОЛА, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна; orcid.org/0000-0001-9374-5543

7 – 8 жовтня 2021 р. у форматі офлайн-онлайн відбувся VII Міжнародний Конгрес з спеціальної педагогіки і психології «Діти з особливими потребами: від рівних прав – до рівних можливостей». Пленарне засідання розпочало роботу 7 жовтня об 11 год. у приміщенні Національної академії педагогічних наук України, з трансляцією в онлайн-форматі на платформі YouTube (<https://youtu.be/gdzdidPjVgY>).

Цей щорічний захід, започаткований Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, уже став традиційним і буде проводитися в кожній із областей нашої держави. Цьогоріч організаторами заходу виступили Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

© Прохоренко Л., Ярмола Н., 2022

Партнери Конгресу: Національна академія педагогічних наук України, Міністерство освіти і науки України, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, за підтримки Одеської обласної державної адміністрації, Українського Товариства Глухих, Всеукраїнського громадського об'єднання «Національна Асамблея інвалідів України», Центру слухомовленнєвої реабілітації «Аврора», MacEwan University Edmonton, Alberta, Canada, Center for Access and Integration Program Director, Education Department Bethel University (USA), Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (м. Варшава, Республіка Польща).

Відкрили VII Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки і психології «Діти з особливими потребами: від рівних прав – до рівних можливостей» Президент Національної академії педагогічних наук України **Василь Кремень**, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України **Володимир Луговий**, керівник експертної групи з питань дошкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України Директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти **Віктор Сальков**, директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, доктор психологічних наук, професор **Леся Прохоренко**, почесний директор, радник директора Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України **В'ячеслав Засенко**, в. о. ректора Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України **Олексій Чебикін**, почесний декан факультету інклюзивної та спеціальної освіти НПУ ім. М. Драгоманова, Президент ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів», доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України **Віктор Синьов**, ректор Едмонтонського Університету Конкордія (Едмонтон, Альберта, Канада) **Тім Лорман**, заступник директора державного університету м. Міннесота, професор **Кетті Бонавіт**, доктор наук у галузі нейропсихології, керівник клінічної програми «AgapeMinistries», фахівчиня з поведінки (USA) **Тереза Сіансіоло**.

Президент НАПН України **Василь Кремень** привітав усіх учасників Конгресу із відкриттям форуму й висловив подяку організаторам. Президент НАПН України наголосив, що трансляція конгресу відбувається зі стін академії, яка має серйозні нароби в галузі спеціальної педагогіки, зокрема Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Василь Григорович відзначив, що мірилом створення державою умов для розвитку особистості є кроки в плані розвитку, становлення, самореалізації людей з особливими потребами. За роки незалежності України зроблено суттєві поступки в цьому напрямі, передусім адекватного ставлення до таких людей як повноцінних громадян країни, які мають свою специфіку, але часто більш талановиті й спроможні себе реалізувати, зробити більший внесок у розвиток країни, ніж інші.

Президент відзначив, що карантин суттєво активізував таке явище, як дистанційне навчання, яке, звісно, не може замінити звичну форму освіти, однак вона суттєво доповнює зусилля суспільства по навчанню й вихованню дитини. І якраз дистанційна освіта може бути особливо корисною для багатьох дітей з особливими потребами в той чи інший період. Василь Кремень підкреслив, що установи НАПН України мають багато напрацювань, розробок, аби максимально застосувати дистанційну освіту для навчання і розвитку наших дітей.

Перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України, академік НАПН України **Володимир Луговий** доповів, що реформування освіти в Україні є одним із актуальних питань сьогодення, що зумовлено низкою об'єктивних чинників. Це, зокрема, необхідність підвищення якості української освіти з урахуванням світових тенденцій розвитку освітніх систем, готовність учителя до інноваційної педагогічної діяльності, що передбачено Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р., різноманітність, ресурс і резерв у стратегіях розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами тощо.

Перший віце-президент відзначив проведення Інститутом попередніх Конгресів на базі провідних педагогічних університетів, а це: I Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітації «Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку в національному та світовому вимірі» – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, II Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії» – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, III Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Інклюзія в новій

українській школі: виклики сьогодення» – Київський університет Бориса Грінченка, IV Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки і психології «Педагог

в інклюзивному просторі: траєкторія фахової самоактуалізації» – Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди, V Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі» – Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, VI Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки, психології «Особливі діти: Освіта і соціалізація» – Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, метою яких є створення фахової платформи для обговорення важливих питань і шляхів вирішення проблем організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в Україні.

Володимир Луговий додав, що не стане винятком у цьому сенсі й проведення VII Міжнародного Конгресу, де передбачається широкий обмін кращим вітчизняним і зарубіжним досвідом навчання і виховання дітей із особливими потребами, проведення широкої палітри заходів практичного спрямування з активним залученням до них учасників зібрання.

Віктор Сальков відзначив важливість проведення подібних заходів, що об'єднують науковців і практиків навколо вирішення актуальних питань у сфері формування інклюзивного освітнього середовища й зазначив, що в межах нашої держави функціонує понад 600 інклюзивно-ресурсних центрів, які надають супровід та інклюзивну допомогу дітям від 2 до 18 років.

У тісній співпраці з Міністерством освіти і науки України здійснено категоризацію освітніх труднощів дітей з особливими потребами, створено характеристику ступенів їхнього прояву і розроблено критерії визначення. Розроблені матеріали відображено в проекті Постанови КМУ «Про затвердження категорій (типології) освітніх труднощів в осіб з особливими освітніми потребами та рівнів підтримки в освітньому процесі в інклюзивних класах (групах) закладів освіти». До кінця цього року очікується розроблення методичних рекомендацій щодо цієї постанови в спільній співпраці МОН, ІСПП і наукових установ НАПН України.

З вітальним словом звернулися до учасників організатори конгресу **Леся Прохоренко, В'ячеслав Засенко та Олексій Чебикін**, які висловили слова вітання учасникам зібрання й побажали натхнення, невичерпної енергії та прагнення до нових професійних здобутків.

До роботи VII Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки і психології долучилися міжнародні учасники: Др. **Тім Лорман** – ректор Едмонтонського Університету Конкордія, Едмонтон, Альберта, Канада; **Кетті Бонавіт** –

Ed.D. Assistant Dean, Center for Access and Integration Program Director, MA Special Education Professor, Education Department Bethel University, USA; **Тереза Сіансіоло** – доктор наук у галузі нейропсихології, керівник клінічної програми «AgapeMinistries», фахівчиня з поведінки, USA.

Пленарне засідання відкрив академік-секретар відділення психології, вікової психології та дефектології НАПН України **Сергій Максименко**. Він порушив тему методології і генетичних методів як засобів корекції розвитку дітей із особливими потребами. Про основні тенденції розвитку освіти для осіб з особливими освітніми потребами йшлося у виступі керівника експертної групи з питань дошкільної та інклюзивної освіти МОН України **Віктора Салькова**. Сучасні проблеми, розвиток і супровід освіти осіб з особливими потребами висвітлила директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка **Леся Прохоренко**. Вона охарактеризувала ключові аспекти розвитку освіти осіб з особливими потребами в Україні за останні тридцять років і наголосила на тому, що реальне здійснення роботи за означеними напрямками дасть змогу, з одного боку, наблизити освітні вимоги до загальноприйнятих освітніх стандартів, а з іншого – забезпечити можливість усім дітям з особливими освітніми потребами отримувати бажаний рівень підготовки за умов альтернативного вибору форми навчання і типу навчального закладу.

У заході взяло участь Українське товариство глухих на чолі з **Іриною Чепчиною**. УТОГ традиційно бере участь у всіх конгресах з цього актуального для всіх нас питання стосовно спеціальної освіти, навчання і виховання моло-

дого покоління глухих людей. Голова УТОГ виголосила доповідь щодо проблем інформаційної доступності освітнього процесу в закладах освіти, де навчаються глухі діти, та забезпечення їхнього права на навчання рідною жестовою мовою.

Неабияку зацікавленість учасників зібрання викликали наукові доповіді: член-кореспондента НАПН України, професора кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова **Андрія Шевцова** – учений розкрив основні аспекти систем-

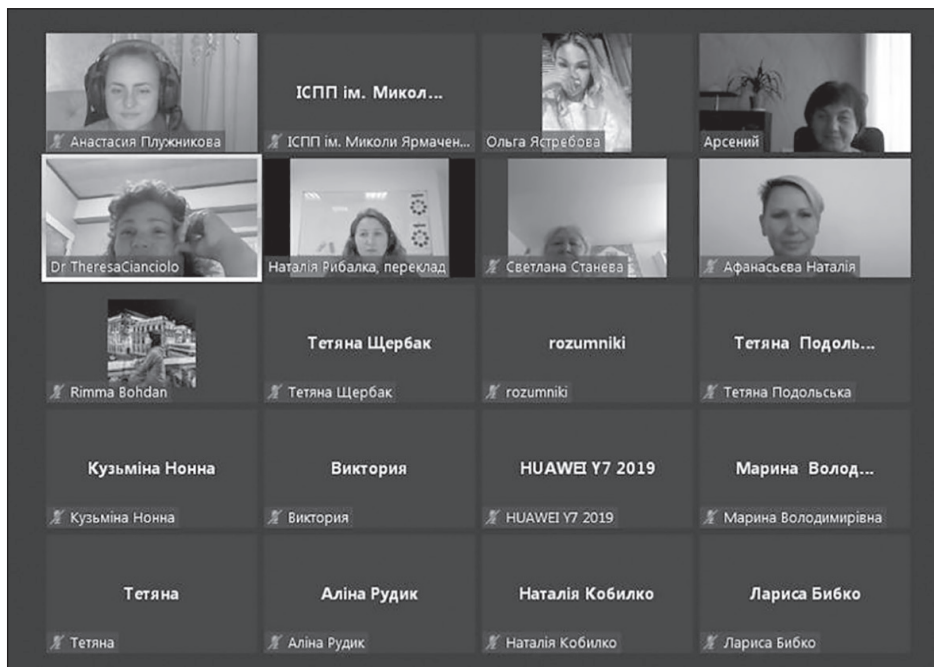
но-синергетичної методології галузі наук про спеціальну освіту; директора Інституту обдарованої дитини НАПН України **Максима Гальченко** і завідувачки відділу діагностики обдарованості цієї науково-дослідної установи **Марини Мельник**, які виступили з промовою «Двічі виняткові діти: ідентифікація та виявлен-

ня потенційних можливостей розвитку»; начальника відділу корекційної освіти, соціальної роботи і взаємодії з інклюзивно-ресурсними центрами Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації **Оксани Углік**, яка доповіла про розвиток освітньої мережі для дітей з особливими освітніми потребами в Одеській області.

До дискусії долучились науковці-співорганізатори Конгресу: доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дефектології та фізичної реабілітології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» **Ольга Форостян** і доктор психологічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітології цього закладу **Ганна Соколова** виступили на провідних секціях, де наголосили, що на сучасному етапі надзвичайно важливим аспектом системних змін є реформування освіти. Приділено увагу не лише програмно-методичному забезпеченню процесу навчання і корекційно-розвивального супроводу осіб з особливими освітніми потребами, але й психологічній складовій, розроблення якої останнім часом помітно активізувалося. Водночас учасниками зібрання наголошувалося на проблемах ранньої діагностики і втручання, окремих аспектах дошкільного виховання таких дітей, недостатньому кадровому і технічному забезпеченні процесу навчання. Увага також акцентувалася на необхідності подальшого розроблення компетентнісно орієнтованих технологій, проблемах профільної школи тощо.

Секції та майстер-класи Конгресу стали справжньою професійною платформою, де було презентовано найбільш актуальні питання освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Родзинкою практичних заходів став «круглий стіл» «Усе починається з поведінки. Поговоримо про АВА. Як зробити дитячий світ доступним», проведений доктором наук у галузі нейропсихології, керівником клінічної програми «AgapeMinistries», фахівчиною з поведінки **Терезою Сіансіоло**. Вона є авторкою книг «AutismX3» (у співавторстві з Томасом Маккіном), методичних розробок щодо програм роботи з особами з РАС, синдромом Дауна, розладами поведінки і порушеннями інтелекту, статей з інклюзії, сенсорної інтеграції, системи PECS, прикладного аналізу поведінки (АВА). У роботі секції п. Тереза Сіансіоло представила ряд терапевтичних стратегій для роботи з людьми з розладами аутистичного спектра.

Учасники секційного засідання «Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами та їхніх родин в умовах кризових викликів» (модератори Н. Баташева, Ю. Шевченко) мали змогу ознайомитися з сучасними підходами і технологіями психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, результатами експериментальних досліджень. Доповідачі порушували питання щодо використання заходів супроводу осіб з особливими освітніми потребами в процесі навчання, що спрямовані на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери і мовлення, а також питання дистанційного навчання і супроводу осіб з особливими освітніми потребами, що викликало значний інтерес серед присутніх і чимало запитань.

Обговоренню проблем становлення соціального індивіда, інтеграції в різні типи соціальних спільнот була присвячена робота секції «Проблеми соціалізації осіб з особливими потребами в умовах системних змін» (модератор В. Жук).

Представлена тематика секційних виступів була досить актуальною, зумовлена тим, що нині стрімко змінюється контекст соціального розвитку. Відбувається переорієнтація з медичної на соціальну та біо-психо-соціальну модель сприймання особистості, за якої беруться до уваги функціональні аспекти, а відтак саме комфортність існування в соціумі виходить на перший ціннісний план.

Наукова дискусія про те, як формуються соціальні якості, цінності, знання, навички в осіб з особливими потребами, як використати сильні сторони особистості, як облаштувати середовище, щоб задовольнити соціальні потреби кожної особистості, які бар'єри виникають, із якими труднощами стикається дитина, батьки, педагоги та які шляхи їх подолання є найбільш ефективними, була змістовною і цікавою, доповіді інформативними, науково обґрунтованими і практично спрямованими.

У рамках роботи секції «Інклюзія в освіті: поступ та проблеми» (модератори Н. Квітка, А. Лапін) розглянуто питання реалій і перспектив запровадження інклюзивного навчання в закладах освіти, шляхи підготовки фахівців до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, приділено увагу проблемі професійного вигорання педагогічних працівників. Водночас було акцентовано увагу на питаннях створення гнучкого освітнього

середовища закладу освіти. Розглядалися останні зміни в законодавстві, пов'язані з організацією інклюзивного навчання.

У роботі секції «Освіта дітей з особливими потребами: міжнародний досвід, українські реалії та перспективи» (модератори О. Орлов, С. Кульбіда) взяли участь представники міжнародної й української спільноти науково-педагогічних дослідників. Кожен мав змогу презентувати в доступному і зручному форматі власний доробок, визначаючи пріоритетне, практично значуще. Зокрема, **Кетті Бонавіц**, доктор наук у галузі спеціальної педагогіки, директор програми доступу до інтеграції, професор спеціальної освіти Університету Бетеля, представила «Програму Бетельського університету «Білд» як модель інклюзивного навчання на університетському рівні», у якій дослідниця розкрила багаторівневий процес реалізації програми навчання в коледжі при університеті для осіб з порушеннями інтелектуального розвитку.

Цікавими й дискусійними стали теми сурдопедагогічного напрямку досліджень науковців відділу навчання жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, які присвячено місцю української жестової мови в науковому дискурсі та комунікативній доступності освітнього середовища для школярів із порушеннями слуху. У рамках роботи секції було презентовано рекомендації щодо забезпечення організаційних умов ефективної навчальної діяльності учнів з розладами дефіциту уваги і гіперактивності. В обговоренні зазначено, що подібні наукові й практичні напрацювання варто систематично висвітлювати широкій громадськості на подібних форумах.

Насиченою і цікавою була секція «Інновації в освіті осіб з особливими потребами: стратегії і технології нової Української школи» (модератор Г. Блеч). Увага учасників була спрямована на вирішення комплексу питань упровадження

досягнень сучасної психолого-педагогічної науки в практичну діяльність закладів освіти. Зокрема, інноваційної концепції визначення функціонально-мовленевих освітніх труднощів у осіб з особливими потребами, сучасних технологій навчання грамоти, створення розвивального освітнього середовища. Також розглядались питання визначення пріоритетів, які становлять основу роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, планування діяльності педагогічних рад, методичних об'єднань, творчих груп, їх осмислення й обговорення, що стимулює прагнення вчителів до реалізації сучасних освітніх стратегій, засвоєння технологій психолого-педагогічного дослідження, включає їх у процес творчого наукового пошуку.

Велику зацікавленість викликав майстер клас «Майстерня сурдопедагогів: відповіді на сучасні виклики», який підготували науковці відділу освіти дітей з порушеннями слуху Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Чернівецький обласний навчально-реабілітаційний центр № 1, Дніпропетровський навчально-реабілітаційний центр № 10 Дніпропетровської обласної ради, Центр слухової реабілітації «АВРОРА».

Упродовж двох днів на пленарних і секційних засіданнях, майстер-класах, семінарах-практикумах, тренінгах, що тривали в рамках Конгресу, учасники мали змогу детально обговорити сучасні принципи освіти дітей з особливими потребами в умовах спеціального та інклюзивного навчання і спробувати віднайти ефективні технології їх застосування.

До дискусії долучились науковці Національної академії педагогічних наук України, провідних вишів України і зарубіжжя, працівники всіх обласних департаментів освіти, спеціалісти в галузі спеціальної, інклюзивної, загальної освіти з України, Канади, США та Польщі.

На заключному засіданні було прийнято Резолюцію, що відображає напрацювання науковців і містить конструктивні пропозиції до Кабінету Міністрів України, МОН України, НАПН України й освітян щодо формування освітнього простору для осіб з особливими потребами. На допомогу практикам вирішено розробити методичні рекомендації «Контрольний список сфер розвитку для діагностики і раннього втручання й корекції поведінки» за авторства Терези Сіансіоло і Лесі Прохоренко.

Щиро дякуємо всім, хто долучився до участі в Конгресі, кому не байдужа доля дітей з особливими освітніми потребами!